

Eesti-ma rahwa
K a l e n d e r,
ehk

L ä h t - r a m a t

I 8 3 I

aasta peäle, pärrast meie

Jssanda Jeesusse Kristusse
sündimist.

Tallinna
trükkitud Gresseli kirjadega



Märfide selletaminne.

-  Noor = fu.
 Essimenne werend.
 Eäis = fu.
 Wiimne werend.
p. pärrast.
p. l. pärrast lounat.
e. l. enne lounat.
P. Pühha.

Daß in dem Anhange zu diesem Ebstn. Kalender nichts gegen die Grundsätze der Augsburgischen Confession enthalten ist, wird hierdurch von Einem Kaiserlichen Ebstländischen Provincial-Consistorium attestirt. Reval, Dom, den 11. October 1830.

Im Namen und von wegen eines Kaiserl.
Ebstländischen Provincial-Consistoriums

No. 513.

(L. S.)

P. E. Hörschelmann,
Consistorial-Assessor.
Chr. Heinr. Hörschelmann,
Consistorial-Secretair.

Der Druck wird gestattet.

M. v. Engelhardt, Censor.

Dorpat, d. 15. October 1830.

Pärrast meie kalli Isanda Jesusse Kris-	
tusse sündimist, on tännawo se aasta	1831
Pärrast mailma lomist	5780
Pärrast Lutterusse diige usso üleswõtmist	314
Pärrast wanna katko	174
Pärrast sedda, kui wäggi Pranburgi lüks	153
Pärrast sedda, kui Toompä põllend	147
Pärrast sure nälja hakkatust	136
Pärrast teist katko	121
Pärrast meie sure armolisse Keisri Herra	
ИЗЪЕДЪ ПУБЛИКЪ	
sündimist	35
Pärrast sedda, kui ta hakkas wallitsema	6

Joulo / ja Wastla / päwa wahhel on:
9 nädalat.

Januarius.

Neäri: ku.

Kristusse ümberleikamisest. Luf. 2, 21.

1 Neljap.	Neäri P. Nita Jummal!	
2 Kede	Abel, Set	● 3, 25'e.l.
3 Laup.	Enof	

Jesus Egiptusse maalt. Matt. 2, 13.

4 Pühhap.	P. pärrast Neäri	Selged
5 Esmasp.	Simon	päwad.
6 Teisip.	3 Kunninga P.	
7 Kestnädal	Julianus	Kange
8 Neljap.	Erart	
9 Kede	Peatus	● 9, 19'e.l.
10 Laup.	Paawli pääw	

Jesus 12 aastat wanna. Luf. 2, 41.

11 Pühhap.	1 P. pärr. 3 K. P.	fülm
12 Esmasp.	Rein	
13 Teisip.	Hilarius	ja
14 Kestnädal	Robert	lumme-
15 Neljap.	Tirik	saddo.
16 Kede	Kisbreft	● 4, 24'e.l.
17 Laup.	Tönnisse pädw	

Sel kuul on 31 päwa.

Pulmad Rana: liinas. Joan. 2, 1.

18 Pühhap.	2 P. p. 3 K. P.	Heitz
19 Esmasp.	Sara	
20 Teisip.	Waab. Sebast.	liffud
21 Kestnädal	Neto	
22 Neljap.	Madlena	ilmad-
23 Kede	Lotta	● 10, 6'p.l.
24 Laup.	Timoteus	

Pealikusti Kapernauma Liinas. Matt. 8, 1.

25 Pühhap.	3 P. p. 3 K. P. Paawli ümb.	
26 Esmasp.	Polikarpus	
27 Teisip.	Krisostow	Kange
28 Kestnädal	Karel	
29 Neljap.	Samuel	fülm.
30 Kede	Udelgund	
31 Laup.	Ann	● 6, 52'p.l.

12mal selle ku päwal touseb päike kello pool 9, ning lähkääb loja kello pool 4. Päaw ou pitk 7 tundi, ja ö 17 tundi.

Kristus laewa peäl. Matt. 8, 23.

1 Pühhap.	4 P. v. 3 K. P.	
2 Esmasp.	Kuunla pääw	Pehmed
3 Teisip.	Hanna	
4 Kestnaddal	Beronika	ilmad,
5 Neljap.	Agata	
6 Rede	Tora	wahhel
7 Laup.	Rikart	4.51' p.l.

Umbrohhust. Matt. 13, 24.

8 Pühhap.	5 P. v. 3 K. P.	
9 Esmasp.	Polli	tuiso-
10 Teisip.	Kolastika	
11 Kestnaddal	Edo	sed
12 Neljap.	Eulalia	pawad,
13 Rede	Penigna	
14 Laup.	Walentin	6.42' p.l.

Wina : mäest. Matt. 20, 1.

15 Pühhap.	9 P. e. Kr. üll. P.	
------------	---------------------	--

Sel kuul on tannawo 28 päwa.

16 Esmasp.	Jula	wahhel
17 Teisip.	Konstantia	rängad
18 Kestnaddal	Konfordia	tuled.
19 Neljap.	Simon Apost.	
20 Rede	Egarius	Kaunis
21 Laup.	Esaias	

Külwi : mehhest. Luf. 8, 4.

22 Pühhap.	8 P. e. Kr. üll. P.	7.1' p.l.
23 Esmasp.	Mina	kange
24 Teisip.	Maddise pääw	külm
25 Kestnaddal	Wiktoria	ja
26 Neljap.	Nestor	lumme-
27 Rede	Leander	saddo.
28 Laup.	Justus	

16mal selle ku päwal touseb päike kello 7, lähkäh
kja kello 5. Pääw on 10, 6 14 tundi pikk.

Martius.

Paasto - ku.

Vinmedast tee äres. Luf. 18, 31.

1 Pühhap.	Paasto Pühha	
2 Esmasp.	Medea	● 7, 37' e.l.
3 Teisip.	Wastla pääw	Uddu-
4 Kestnaddal	Tuhka pääw	sed
5 Neljap.	Angelus	ja
6 Rede	Kotwrid	tuiso:
7 Laup.	Pervetua	sed

Kristust fuisatakse. Matt. 4, 1.

8 Pühhap.	1 P. Paastus	pääwad.
9 Esmasp.	Võri pääw	● 0, 4' e.l.
10 Teisip.	Mikels	
11 Kestnaddal	Konstantin	Külma
12 Neljap.	Krefor	ja
13 Rede	Ernst	lund
14 Laup.	Sakarias	

Rananea naesest. Matt. 15, 21.

15 Pühhap.	2 P. Paastus.	tulleb.
16 Esmasp.	Aleksander	⊙ 10, 5' e.l.
17 Teisip.	Truta	Pehmed

Sel kuul on 31 päwa.

18 Kestnaddal	Kabriel	
19 Neljap.	Josep	ilmad.
20 Rede	Olga	
21 Laup.	Pent	Luis

Sest, kes furratist waewatud. Luf. 11, 14.

22 Pühhap.	3 P. Paastus	fosed
23 Esmasp.	Tiits	
24 Teisip.	Kasimir	⊙ 1, 44' p.l.
25 Kestnaddal	Paast. Mar. p.	ja
26 Neljap.	Manuel	
27 Rede	Kustaw	wihma-
28 Laup.	Kideon	sed

5000 meest sõdetakse. Joann. 6, 1.

29 Pühhap.	4 P. Paastus	
30 Esmasp.	Udonias	● 5, 40' p.l.
31 Teisip.	Tettlaus	ilmad.

10mal selle ku päwal touseb päike kello 6, lähkäh loja kello 6. Pääw on 12, ja ö 12 tundi püst.

Aprili 8.

Jüri: ehk mahla: ku.

1	Kesknäddal	Karjala s m. p.	Heitlik ilm.
2	Neljap.	Pauline	
3	Kede	Berdinand	
4	Laup.	Ambrosius	

Jesus kiwwidega wijsatud. Joann. 8, 46.

5	Pühhap.	5 P. Paastus	Tuult
6	Esmasp.	Kõlestin	D 8, 5' e.l.
7	Teisip.	Aron	
8	Kesknäddal	Viborius	
9	Neljap.	Vogislaus	ja
10	Kede	Etsiel	wihma.
11	Laup.	Leo	

Kristusse sisse: sõitmisest. Matt. 21, 1.

12	Pühhap.	6 P. Paastus	Head
13	Esmasp.	Justinus	sojad
14	Teisip.	Künni pääw	pääwad,
15	Kesknäddal	Olimpia	☉ 1, 55' e.l.
16	Neljap.	Suur Nelja P.	wahhel

Sel kuul on 30 päwa.

17	Kede	Suur Kede	wihma,
18	Laup.	Walerian	

Kristusse ülestoumisest. Mark. 16, 1.

19	Pühhap.	1 P ü h h a	wahhel
20	Esmasp.	2 P ü h h a	tuult.
21	Teisip.	3 P ü h h a	
22	Kesknäddal	Kajus	☉ 5, 10' e.l.
23	Neljap.	Jüri pääw	
24	Kede	Albert	
25	Laup.	Markuse p.	Wael

Kinnipandud uksist. Joann. 20, 19.

26	Pühhap.	1 P. p. üll. P.	tulles
27	Esmasp.	Anastasius	
28	Teisip.	Witalis	wihma.
29	Kesknäddal	Reimund	
30	Neljap.	Eraft	

10mal selle ku päwal touseb päike kello pool 5, ja lähkab loja kello pool 8. Pääw on pikk 15, ja 9 tundi.

Majus.

Meio: ehk leht: ku.

1 Rede	Wolbri pāāw	Willud
2 Laup.	Sigismund	
Heast farjatsest. Joann. 10, 12.		
3 Pühhap.	2 P. p. üll. P.	+ Leidm.
4 Esmasp.	Lio	
5 Teisip.	Kottart	ilmad.
6 Kestnāddal	Susanna	5,47'p.l.
7 Neljap.	Ulrika	
8 Rede	Laas	Wih-
9 Laup.	Niggulas	ma
Ürrikesse aia pārrast. Joann. 16, 16.		
10 Pühhap.	3 P. p. üll. P.	ja
11 Esmasp.	Pankratius	kallid
12 Teisip.	Henriette	sojad
13 Kestnāddal	Serwatus	
14 Neljap.	Kristian	5,36'p.l.
15 Rede	Sohwi	
16 Laup.	Peregrinus	pāwad.

Kristusse ärraminnemissest. Joann. 16, 5.
17 Pühhap. | 4 P. p. üll. P. | Wihma

Sel kuul on 31 päwa.

18 Esmasp.	Erik	
19 Teisip.	Aggāus	ja
20 Kestnāddal	Pil	
21 Neljap.	Erino	tuult.
22 Rede	Emilia	4,56'p.l.
23 Laup.	Tesiderius	

Sigest päwe teggemissest. Joann. 16, 23.		
24 Pühhap.	5 P. p. üll. P.	
25 Esmasp.	Urbanus	Head
26 Teisip.	Eduard	
27 Kestnāddal	Peet	ilmad.
28 Neljap.	Suur + Pāāw	
29 Rede	Mart	8,29'e.l.
30 Laup.	Wikand	

Rõmustajast Waimust. Joann. 15, 26.
31 Pühhap. | 6 P. p. üll. P. |

8mal selle ku päwal touseb päike kello pool 4,
ning lähhāb loja kello pool 9. Pāāw on pikk 17,
3 agga 7 tundi.

Junius.

Jani: ku.

1	Esmasp.	Kotškalk	Mürris:
2	Teisip.	Martellus	tamis:
3	Kestnädval	Reasmus	sed
4	Neljap.	Eiso	ja
5	Kede	Ponivastus	Ⓢ 5,38'e.l.
6	Laup.	Artemius	wihma.

Pühhaft waimust. Joann. 14, 23.			
7	Pühhap.	Nelli Pühhi	Kaunid sojad
8	Esmasp.	2 Pühha	
9	Teisip.	3 Pühha	
10	Kestnädval	Pitkem pääw	pääwad.
11	Neljap.	Parnabas	
12	Kede	Pasilides	
13	Laup.	Tobias	

Jesús ja Nikodemus. Joann. 3, 1.			
14	Pühhap.	3 aino Jum. P.	Allati
15	Esmasp.	Widi pääw	hea
16	Teisip.	Justina	soe
17	Kestnädval	Nikander	

Sel kuul on 30 päwa.

18	Neljap.	Homerus	ilm.
19	Kede	Kerwasius	
20	Laup.	Wlorentin	
Rikkast mehhest. Luf. 16, 19.			
21	Pühhap.	1 P. v. 3 a. J. P.	Ⓢ 1, 23' e.l.
22	Esmasp.	Karolina	Mürris:
23	Teisip.	Pasilius	
24	Kestnädal	Jani pääw	
25	Neljap.	Webronia	tamis:
26	Kede	Jeremias	sed
27	Laup.	Ladislauß	Ⓢ 3, 31' p.l.

Surest õhto sõmaaiast. Luf. 14, 16.			
28	Pühhap.	2 P. p. 3 a. J. P.	wihma:
29	Esmasp.	Peetr. Pawl. p.	ga.
30	Teisip.	Villa	

10mal selle ku päwal touseb päike 3 werendit
päärast kello 2, ning lähhab loja üks werend
päärast kello 9. Pääw on pitk 18 ning üks pool
tundi, õ agga 5 ning üks pool tundi.

Julius.

Heina = ku.

1	Kestnåddal	Leobald	Weel
2	Nelhap.	Heina Mar. p.	soje=
3	Rede	Kornelius	mad
4	Laup.	Ulrik	7, 47' p.l.

Kaddumud lambast. Luk. 15, 1.			
5	Pühhap.	3 P. p. 3 a. J. P.	ilmad.
6	Esmasp.	Hektor	
7	Teisip.	Temetrius	Tuult
8	Kestnåddal	Kilian	
9	Nelhap.	Kirillus	ja
10	Rede	7 Wenda	
11	Laup.	Eleonora	wihma.

Olge armolissed. Luk. 6, 36.			
12	Pühhap.	4 P. p. 3 a. J. P.	10. p.l.
13	Esmasp.	Marreta pään	Heitlik
14	Teisip.	Ponawent	ilm.
15	Kestnåddal	Apost. Jagg.	
16	Nelhap.	Aufust	Selged
17	Rede	Aleksius	
18	Laup.	Rosina	head

Sel kuul on 31 päwa.

Rohkest kalla sagist. Luk. 5, 1.			
19	Pühhap.	5 P. p. 3 a. J. P.	
20	Esmasp.	Elias	7, 26'e.l.
21	Teisip.	Daniel	ilmad.
22	Kestnåddal	Maria Mad.	
23	Nelhap.	Dskar	Mürri:
24	Rede	Kristina	
25	Laup.	Jakobi pään	ta:

Wariseride digusfest. Matt. 5, 20.			
26	Pühhap.	6 P. p. 3 a. J. P.	11. p.l.
27	Esmasp.	Marta	minne.
28	Teisip.	Plato	
29	Kestnåddal	Dlowi pään	Kallid
30	Nelhap.	Abdon	sojad
31	Rede	Kristwrid	pawad.

12mal selle ku päwal touseb päike kello pool 4, ning lähkõb loja kello pool 9. Pään on pirk 17, õ agga 7 tundi.

Augustus.

Leikufse: fu.

1 Laup.	Veetri wang.	
4000 meest södetakse. Mark. 8, 1.		
2 Pühhap.	7 P. p. 3 a. J. P.	Piltw:
3 Esmasp.	Eleasar	☉ 0, 7' e. l.
4 Teisip.	Dominius	sed
5 Kestnaddal	Oswald	
6 Neljap.	Eigenius	ilmad.
7 Rede	Ednno	
8 Laup.	Kerhard	Kallid

Walle prohwetideft. Matt. 7, 15.		
9 Pühhap.	8 P. p. 3 a. J. P.	
10 Esmasp.	Lauritse pääw	sojad
11 Teisip.	Herm	☉ 11. e. l.
12 Kestnaddal	Klara	
13 Neljap.	Ello	pääwad,
14 Rede	Eusebius	
15 Laup.	Rufki Mar. p.	wah:

Ällekohtuseft maia: piddajast. Luk. 16, 1.		
16 Pühhap.	9 P. p. 3 a. J. P.	

Sel kuul on 31 päwa.

17 Esmasp.	Wilibald	hel
18 Teisip.	Leno	☉ 0, 27' e. l.
19 Kestnaddal	Sebald	wihma
20 Neljap.	Párnard	ja
21 Rede	Rut	tuult.
22 Laup.	Wilibert	

Jerusalemma ärrarikmisseft. Luk. 19, 41.		
23 Pühhap.	10 P. p. 3 a. J. P.	
24 Esmasp.	Pertli pääw	Heit-
25 Teisip.	Ludwik	☉ 10. e. l.
26 Kestnaddal	Jrenäus	
27 Neljap.	Rebard	li-
28 Rede	Alkustin	kud
29 Laup.	Joann. huff.	

Wariserist ja tölnerist. Luk. 18, 9.		
30 Pühhap.	11 P. p. 3 a. J. P.	
31 Esmasp.	Rebekka	ilmad.

14mal selse fu pääwal touseb päike 3 werendit
päärast kello 4, ning lähhab loja üks werend pär:
rast kello 7. Pääw on pitt 14 ning üks pool, 8
agga 9 ning üks pool tundi.

September. Suggise-ehl Mihkli-ku.

1	Teisip.	Efidius	D 6, 16' e. l. Kannid
2	Kesknáddal	Eisa	
3	Neljap.	Reinart	
4	Kede	Kai	fojad
5	Laup.	Moses	

Kurdift ja keletumast. Mark. 7, 31.

6	Pühhap.	12 P. p. 3 a. J. P.	ilmad.
7	Esmasp.	Regina	
8	Teisip.	Mar. sundmin.	☉ 11, p. 1.
9	Kesknáddal	Pruno	
10	Neljap.	Eobald	Heit- lif
11	Kede	Põri pãaw	
12	Laup.	Sirus	

Breestrist ja lewitist. Luk. 10, 23.

13	Pühhap.	13 P. p. 3 a. J. P.	ilm.
14	Esmasp.	Kisti üllend.	Wihma ☾ 5, 58' p. l. ja
15	Teisip.	Nifodemus	
16	Kesknáddal	Leontina	
17	Neljap.	Jossepina	

Sel kuul on 30 päwa.

18	Kede	Kottlob	
19	Laup.	Tõns	tuult.
Künnest piddali: többisest. Luk. 17, 11.			
20	Pühhap.	14 P. p. 3 a. J. P.	
21	Esmasp.	Matteuse p.	Illufud
22	Teisip.	Morits	ilmad.
23	Kesknáddal	Osea	● 11. e. l.
24	Neljap.	Joann. sam.	
25	Kede	Kleomas	Heit-
26	Laup.	Harald	lifud

Mammonast. Matt. 6, 24.

27	Pühhap.	15 P. p. 3 a. J. P.	pilwised
28	Esmasp.	Wentsel	
29	Teisip.	Mihkli pãaw	pãwad.
30	Kesknáddal	Hironimus	

12mal selle ku päwal touseb päike kello 6, ning
lõhhab loja kello 6. Pãaw on pikk 12, ning õ
ka 12 tundi.

Oktober.

Wina: fu.

1 Neljap.	Wolmer	D 1, 24' e.l. Wihma:
2 Rede	Wolrad	
3 Laup.	Jairus	

Maini: liana surnust. Luk. 7, 11.

4 Pühhap.	16 P. p. 3 a. J. P.	sed
5 Esmasp.	Wides	ja
6 Teisip.	Euisa	willud
7 Kestnaddal	Amalia	ilmad.
8 Neljap.	Tomasia	
9 Rede	Dionisius	☉ 10, 8' e.l.
10 Laup.	Mai	

Wee: többisest. Luk. 14, 1.

11 Pühhap.	17 P. p. 3 a. J. P.	S küs mad.
12 Esmasp.	Wallfried	
13 Teisip.	Teresia	
14 Kestnaddal	Kalifstus	
15 Neljap.	Heddo	Heit:
16 Rede	Kallus	☉ 1, 25' p.l.
17 Laup.	Leonhard	liffud

Sel kuul on 31 päwa.

Surenast käsust. Matt. 22, 34.

18 Pühhap.	18 P. p. 3 a. J. P.	Lukas p.
19 Esmasp.	Eutsius	
20 Teisip.	Welitsius	ilmad.
21 Kestnaddal	Ursel	
22 Neljap.	Kel	Rop:
23 Rede	Sewerin	☉ 3, 0' p.l.
24 Laup.	Salome	pud

Allwatud innimesest. Matt. 9, 1.

25 Pühhap.	19 P. p. 3 a. J. P.	
26 Esmasp.	Amandus	ja
27 Teisip.	Kapitolin	
28 Kestnaddal	Simon Jud.	kulmad
29 Neljap.	Engelbreht	
30 Rede	Abjalon	ilmad.
31 Laup.	Wolfgang	☉ 8, 9' p.l.

16mal selle ku päwal touseb päike kello pool 8, ning lähkääb loja kello pool 6. Päaw on pitt 9, 8 15 tundi.

November.

Taswe: ku.

Pulma rideft. Matt. 22, 1.

1 Pühhap.	20 P. p. 3 a. J. P.	Pühhade p.
2 Esmasp.	Hingede pääw	Kurjad
3 Teisip.	Kottlieb	ja
4 Kestnaddal	Ot	niisked
5 Neljap.	Blandina	
6 Kede	Käspär	ilmad.
7 Laup.	Palster	☉ 8, 22' p.l.

Kunningamehhe poiaft. Joann. 4, 47.

8 Pühhap.	21 P. p. 3 a. J. P.	
9 Esmasp.	Jobst	Lummes
10 Teisip.	Martin Eutter	saddo
11 Kestnaddal	Martin Piisk.	tulega.
12 Neljap.	Jonas	
13 Kede	Urkadius	Luisone
14 Laup.	Predrik	☾ 11, 54' e.l.

Kawwalast sullasest. Matt. 18, 23.

15 Pühhap.	22 P. p. 3 a. J. P.	ilm.
16 Esmasp.	Ottomar	
17 Teisip.	Alweus	Selged

Sel kuul on 30 päwa.

18 Kestnaddal	Eera	ja
19 Neljap.	Eisbet	kül:
20 Kede	Umos	mad
21 Laup.	Mar. ohwerd.	

Kohto: rahhast. Matt. 22, 15.

22 Pühhap.	23 P. p. 3 a. J. P.	☉ 9, 17' p.l.
23 Esmasp.	Klement	päwad.
24 Teisip.	Josias	
25 Kestnaddal	Kadrina pääw	Lund
26 Neljap.	Konrad	
27 Kede	Jetta	tulleb
28 Laup.	Künter	ja

Kristusse süste: söitmisest. Matt. 21, 1.

29 Pühhap.	1 Krist. Tull. P.	külma.
30 Esmasp.	Andrese pääw	☾ 0, 54' e.l.

gnal selle ku päwal touseb päife keld pool 9,
ning lähkää loja kello pool 4. Pääw on pikk 7,
õ 17 tundi.

Detsember.

Joulo - ku.

1	Teisip.	Arend	Kaunis
2	Kesknäddal	Kandidus	
3	Neljap.	Tala	külml
4	Kede	Parbo	
5	Laup.	Sabina	ilm.

Lähhed enne wimist päwa. Luf. 21, 25.

6	Pühhap.	2 Kr. Tull. P.	Niggola p.
7	Esmaasp.	Antonie	☉ 6, 46' p.l.
8	Teisip.	Mar. sam.	Tuisofed
9	Kesknäddal	Juhkum	ja
10	Neljap.	Pühhem päaw	heit:
11	Kede	Elso	liikud
12	Laup.	Ottilia	ilmad.

Joannes wangi: tornis. Matt. 11, 2.

13	Pühhap.	3 Kr. Tull. P.	Lund
14	Esmaasp.	Nikafius	☉ 1, 49' e.l.
15	Teisip.	Johanna	ja
16	Kesknäddal	Albina	külma
17	Neljap.	Ignatius	
18	Kede	Kristow	tulleb.

Sel kuul on 31 päwa.

19	Laup.	Lot	
Joannesse tunnistusfest. Joann. 1, 19.			
20	Pühhap.	4 Kr. Tull. P.	
21	Esmaasp.	Toma päaw	Sel:
22	Teisip.	Peata	☉ 6, 2' e.l.
23	Kesknäddal	Tohwer	ged
24	Neljap.	Adam, Ewa	
25	Kede	Joulo	ja
26	Laup.	Teine Pühha	

Sest inimeks: pannemissest. Luf. 2, 33.

27	Pühhap.	P. pärr. Joulo.	Kolmas P.
28	Esmaasp.	Süta Laste p.	külmad
29	Teisip.	Noa	
30	Kesknäddal	Tawet	☉ 1, 23' e.l.
31	Neljap.	Silwester	päwad.

romal selle ku päwal touseb päife üks werend pärrast kello 9, ja lähkää loja 3 werendit pärrast kello 2. Päaw on pikk 5 ja üks pool tundi, 3 18. ja üks pool tundi.

Aasta muutmisfed.

Kewwade hakkab 9mal Paastoku päwal, kello 10, 6 minuti enne lounat. Siis on päaw ja õ ühhe pikkused.

Sui hakkab 10mal Janiku päwal, kello 7, 14 minuti enne lounat. Siis on keige pikkem päaw.

Süggise hakkab 11mal Mihkliku päwal, kello 9, 13 minuti pärast lounat. Siis jälle on päaw ja õ ühhe pikkused.

Talwe hakkab 10mal Jouloku päwal, kello 2, 40 minuti pärast lounat. Siis on keigelühhem päaw.

Päwa: ja ku: warjutamissed.

Sel aastal warjutakse Päike kaksford ja Ku kaksford, agga meie maal on agga üks ainus Ku warjutamine nähtaw, se teine, mis siin al on nimmetud.

Esimesenne on meie maal näggematta Päwa warjutamine 31. detsembriku päwal.

Teine on meie maal nähtaw Ku warjutamine 14mal Kiiuntaku päwal. Hakkatus on õhto kello 5, 7 minuti ja lõpetus on kello 8, 3 minuti. Keigelaiem warjutamine, 8 tolli põhja pool äres, on kello 6, 35 minuti.

Kolmas on meie maal näggematta Päwa warjutamine 26mal Heinaaku päwal.

Neljas on meie maal näggematta Ku warjutamine 11mal Leikussoku päwal.

Wennema Ülemawallitseja suguselts.

Nikolai se esimesenne, Keiser ja keige Wennerigi wallitseja; ka Sleswik-Holsteini wallitseja Würst, on sündinud 1796, Janiku 25. päwal.

Aleksandra Weodorowna, Keisri praua, Preisi Printsess, on sündinud 1798, Heinaaku 1. päwal.

Aleksander Nikolajewits, Rigi pärria ja Suurwürst; on sündinud 1818, Jüri: ku 17. päwal.

Konstantin Nikolajewits, Suurwürst; on sündinud 1827, Mihkli: ku 9. päwal.

Konstantin Pawlowits, Tsesarewits ja Suurwürst, Keisri wend, on sündinud 1779, Jüri: ku 27. päwal.

Mikael Pawlowits, Suurwürst, Keisri wend; on sündinud 1798, Neäri: ku 28. päwal, ja temma Praua on:

Helenä Pawlowna, Wirtembergi Printses, on sündinud 1806, Joulo: ku 28. päwal.

Maria Nikolajewna, Suurwürsti Printses; on sündinud 1819, Leikusse: ku 6. päwal.

Olga Nikolajewna, Suurwürsti Printses; on sündinud 1822, Leikusse: ku 30. päwal.

Aleksandra Nikolajewna, Suurwürsti Printses; on sündinud 1825, Jani: ku 12. päwal.

Maria Michailowna, Suurwürsti Printses; on sündinud 1825, Kiuunla: ku 25. päwal.

Elisabet Michailowna, Suurwürsti Printses; on sündinud 1826, Lehes: ku 14. päwal.

Katarina Michailowna, Suurwürsti Printses; on sündinud 1827, Leikusse: ku 16. päwal.

Maria Pawlowna, Suurwürsti Printses, Keisri õdde, Weimari ja Eissenaki Ma wallitseja Karel Wridriko praua, on sündinud 1786, Kiuunla: ku 4. päwal; ja temma abbikasa on sündinud 1783, Kiuunla: ku 2. päwal.

Anna Pawlowna, Suurwürsti Printses, Keisri õdde, Hollandima kunningrigi pärrispärria Willem Wridrik Georg Ludwigi praua; on sündinud 1795, Neäri: ku 7. päwal; ja temma abbikasa on sündinud 1792, Joulo: ku 6. päwal.

Hooste = weiste = ja kauba = ladad.

I. Eesti - ma Rubbernemangus.

Tallinnas: 1) Jani:ku 20malt püüest, ku otsani. 2) Mihkli:ku 26mal, 27mal ja 28mal püüest.

Rakwerre:linnas: 1) Neäri:ku 27mal ja 28mal püüest. 2) Jani:ku 16mal ja 17mal püüest. 3) Mihkli püüest.

Vaide:linnas: 1) Kuuula:ku 3mal püüest. 2) Jani:ku 25mal püüest. 3) Mihkli:ku 10mal ja 11mal püüest.

Haapsalo:linnas: 1) Neäri:ku 10mal ja 11mal püüest. 2) Mihkli:ku 14mal ja 15mal püüest.

Paldiski:linnas: 1) 21st ja 3mal Kuuula:ku püüest. 2) Mihkli:ku 21st ja 22mal püüest.

Eihhela:linnas: 1) esimesesl Paasto:pühhal. 2) Mihkli:ku 24mal püüest.

Raplas, 1) esimesesl redel püüest Mihkli püüest. 2) kolmandamal redel püüest Neäri püüest.

Reblas, Mihkli püüest ja kaks püüest se järrele.

Merjama firriko jures, kolmandamal Kristusse tullemisse pühhal.

Orfital, Neäri:ku 7mal ja 8mal püüest.

Kollowerres, Neäri:ku 17mal ja 18mal püüest, ja Wina:ku 4mal ja 5mal püüest.

Jõhwis, Mihkli:ku 24mal ja 25mal püüest.

Keila firriko jures, Mihkli püüest ja kaks püüest se järrele.

Jõehtmes, nädal püüest Mihkli püüest.

Rubbernango kohto kaks peale, ei pea enam lubba ollema, ei laupüüest egga pühapä:wal lata pidada, waid, kui nenda juhtub, peab sedda teise nädala esimesesl argi:püüest petama.

2. Lihwlandi ma Kubbernemangus.

Tarto-liinnas: 1) Kolme funninga suur saksa laat. 2) Peetri. 3) Maria sündimisse-ning 4) Mihkli-päwal.

Berro-liinnas: 1) Jani päwal. 2) 24mal Mihkli fu päwal. 3) üks suur saksa laat, mis 8 päwa petakse 22 Kuuinla-fu päwast. 4) 10mal Talwe-fu päwal.

Kastnas, Mihkli-fu 8mal ja 9mal päwal.

Audrus, 13mal ja 14mal Mihkli-fu päwal.

Perno-liinnas: 1) 3 nädalat pärrast Jani-päwa üks suur saksa laat. 2) Esmaspäaw ning Teisipäaw enne Mihkli päwa. 3) Esmaspäaw ning Teisipäaw pärrast 3mat Kristusse tullemisse pühha.

Willandi-liinnas: 1) Kuuinla-fu 2sel päwal üks suur saksa laat, 8 päwa. 2) Jani päwal 3 päwa, ning 3) 24mal Mihkli-fu päwal.

Põltsama-moisas, 17mal Mihkli-fu päwal.

Lustiwerre-moisas, 15mal Wina-fu päwal.

Põrawerre : moisas, 13mal Mihkli-fu päwal.

Rossi-moisas, teine pool Berro-liinna, 24mal leikusse-fu päwal.

Kaanso-moisas, 30mal leikusse-fu päwal.

Kortimoisas, liggi Walka-liinna, 15mal Mihkli-fu päwal.

Rappina-moisas, 4mal ja 5mal Mihkli-fu päwal.

Westi-moisas, Kambia kihhelfonnas, 15mal Wina-fu päwal.

Oldre-moisas, Helme kihhelfonnas, 10mal ning 11mal Mihkli-fu päwal.

Helme-moisas, 15mal leikusse-fu päwal.

Kurresare-liinnas: 1) 2sel Heina-fu päwal-ja kolm päwa pärrast sedda. 2) 24mal leikusse-fu päwal ja kolm päwa pärrast sedda.

Tarwaste-moisas, 29mal Jani-fu päwal.

Walka-liinnas: 1) 12mal Jani-fu päwal. 2) 10mal leikusse-fu ja 3) 29mal Mihkli-fu päwal.

L u g g e m i s s e d.

Lutterusse ussorahwa ussotunnistus,
Saksama Keisri Kaarle wiendama
kätteantud, Augsburgi linnas petud
Rigikoggodusses, aastal 1530.

Mullo, 13mal Janiku päwal, peti meie maal
ja keikis paikus, kus Lutterusse ussorahwast
ellamas on, üks suur ussopühha, mäll stus-
seks et, 300 aastat teed, monned Saksama
wallitsejad ja rigilinnad omma enneste ja
omma allamatte ussotunnistust Augsburgi
linnas petud Rigikoggodusses, Keisri Kaarle
wiendama kätte kirjaga annud. On kül meie
Ma õppetajad püüdnud sellesinnatse sure
pühha nou ja tähhendust kuuljatele ärraselle-
tada ning on ka mitto sest asjast kaunist sel-
get arro sanud. Algga omma armsa marah-
wa täiemaks õppetusseks tahhame Täht-
ramatus weel wähhä rohke ma sannaga sest
rääkida, mis se Augsburgi ussotunnistus öiete

on, mis seält seest leida ja kuida luggu tem-
ma kättewimisse ja kätteandmisega olnud.

Kristusse kallis õnsaksteggew tõesanna
on isseennest koggoni ilmariggata, ellaw,
puhhas ja selge. Mendasammoti on temma
ka wägga selgeste õppetanud, kuida Jum-
malat waimus ja tões peame kummarda-
ma. Hakkas siis ka se seme, mis Önnis-
teggia olli wäljakülwanud, ja temma Apost-
lid pärrast tedda, wägga kauniste iddane-
ma ja kaswama, ning ollid esimeste risti-
innimeste Jummalat tenistusse wiisid head
ja laitmatta. Üks Jummalat usso, armas-
tusse ja lotusse waim wallitset üllewaat-
jatte, õppetajatte ja koggodusse rahwa süd-
dames, ja kinnitas nende keskes sedda õi-
get pühhade ossasamist.

Algga ühtlase selle selge nissoga, nähti
ka aega möda umbrohto touswad ja Jum-
mala sanna semet wähhähawalt ennam
ja ennam lämmatawad. Liati sest aias-
t, kui, 300 aastat pärrast Kristusse sün-
dimist, üks Roma Keiser, Konstantin

nimmi, isse Kristusse pole pöris ja risti-
usko ka omma määratuma sure rigi us-
siks tõstis, hakkas ristifoggodusse luggu
mitme asja polest pahhemaks minnema.
Kristiust sai nüüd kül woimust. Agga
hakkati nüüd Jummalale tenistust ikka uh-
kema wiisiga ja rohkeima illoga piddama.
Gest siis sündis, et muist õppetajad ja fog-
godusse üllewaatjad uhkeks ja surelisseks
lääksid ja selle peäle agga mõtlesid, kuida
ikka suremat ilmalikko wallitsust, au ja
rikkust ennese kätte pärrida ja fogguda.
Monne süggawama usko sallaja asja pär-
rast hakkati paljo waidlema, teineteist huk-
kamoistma ja foggodussestki wäljalükkama.
Kristusse selge sanna jure liisati ikka en-
nam tühje ja walle õppetussi. Rohwast
koormati mitmesugguste wäljaspiddiste kom-
bettega, ja innimeste seadmistega, ning
kaddus nenda Kristusse selge tõekäsi silma
eest ja süddamest, agga õppis rahwas selle
wasto tühja kombette peäle lootma ja Jum-
mala armo Kristusse sees wallatusseks pöör-

ma, ning ebbaust ja rummalus pärrisid
ennesele ikka ennam maad. Jummalale te-
nistust peti woõras tees, mis surem hull
kuuljaid ei moistnud; jutlust tehti wägga
arwaste, ning segi olli waene ja täis ebba-
usko ja kassosaatmatta tühja jutto. Ma-
rahwas ei moistnud ramatut luggeda; ja
wimaks teeldi keik muud rahwast piibli ra-
matut luggemast, muud kui agga õppeta-
jad. Muud rahwas suurt ei moistnud, kui
Jessa meie palwet ja monned õhkamisse
sannad, neitsi Maarja ja ühhe teise Pühha
pole, mis pühha paatri elmede arwo järrele
loeti. Paastumisse ja ihhawaewamisega
arwasid ommad pattud leppitawad; kui in-
nimestel ehk lojustel üks haigus ehk wigga
juhtus, siis tootasid ühhegi Pühhale andi,
ehk lääksid floostridesse, ehk ühhegi teise
pühhaks ja abbiteggiaks petud paika, ja
wisid senna ohwrit, ehk teggid muud tühja
immet, et abbi sada ehk omma tännomeelt
ilmutada. Kuitude kummardamine wõttis
ka kangeste woimust, ning palluti neid õiete

fui Jummalat ja petigi Pühade luud ja
ridehübud, ja putukka ja pilpaid, mis Kris-
tusse rüüst wassetati ollewad, ja monda
muudki tühja asja wägga pühaks, ja
arwati neist suurt abbi saamad. Keikis
paikus, linnades ja maal, olli munkade
ja nunnade floostriksid leida, kus hea kord
meeste- ning naesterahwast surmani sees
elaksid, mailmast hopis ärralahhutud. Tööd
nemmad seal suurt ei teinud, muud kui
laulsid agga, piddasid pitkad palwed, paas-
tusid kangeste, peksid isleennast wistste ja
piitsadega, ja prukisid muud seddasuggu
wäliaspiddist tenistust ning ellasid kerja-
misse ja mu rahwa rummalusse warral.
Ei tohtind munkad egga nunnad ka abbi-
ellusse heita. Ei olnud ka ühhelgi õppe-
tajal lubba naese wõtta; agga segi andis
pahhandussele paljo maad.

Monni sadda aastat pärrast Kristust
hakkas Roma linna ülem piiskop, ehk
Paawst, omma pead ülestõstma ja wallit-
sust keikide piiskoppide üle keikis paikus en-

nese kätte kiusama, ning jäi ta ka wimal-
teiste ülemaks, ja wõttis nenda woimust,
et Keisridki, kuningad ja würstid piddi-
wad temma kätte kuulma ja et julges
Wallitsejad aujärje peält ärralükkada, ja
terwed rigid ehk jured maad ja linnad ärra-
rawandumisse alla moista, nenda et keik
Jummalatenistust tükkiks aiaks koggoni
ärrakeeldi, kunni Paawsti wihha said lep-
pitanud. Wimalaks hakkas ta koggoni rah-
ha pärrast pattude andeksandmist ja hinge
õnnistust wäljapakkuma ja sedda nenda hää-
bematta kombel, et ka tullewad pattudgi
rahhaga sündis ette ärralunnastada ja hin-
ged puhhastamisse tullest lahti ja iggawesse
rõmopaika palluda. Paawsti julgus olli
nenda suur, et ta lennast ütles Jummalat ja
Kristusse assemel siin Ma peäl wallitsewad
ja ennese kääs taewawõtmed ollewad.

Et küll aioti monni jummalafartlik ris-
tiinnimenne selle hirmsa seggadusse, ebbausse
ja Jummalat teotamisse wasto tunnistas,
siis nende sanna ei mahtund mitte, waid

woeti neid Finni, pinati hirmsaste ja põletati tulle rida peäl ärra.

Lutterus, üks wägga tark, moisslik, jummalakartlik, usklik, wahwaja kartmatta mees, olli esimenne, kellel se Jummalabbiga, kordalaks, seggaseks tehtud ussõppetust jälle keigest wallest puhastada, ja selget tõetundmist ja õiget Jummalatenist puhast kirjast walgusse ette tua. Runningad ja würstid ollid ärratüddinend sedda Paawsti ikket kandes. Mitto ausa würsti Saksamaal, keigeennamiste Lutterusse omma wallitseja, Saksi Kuurwürst Wridrik, heitsid kõhhe Lutterusse pole ja hakkasid temma nou ja juhhatamisse järrel, omma wallitsusse pires keik usso ja kirriko asjad ärraparrandama ja omma õige korra peäle saatma. Teised Saksama wallitsejad ja rigi lünnad, sedda ühhest waggast, targast Sweitsi Ma õppetajast, Swingli nimmi, ärratati ja juhhatati, wõtsid ennast selsammal aial Paawsti ikke alt lahti. Rootsi ja Dani Runningad, ja Riia,

Kura ja Eestima selle aia wallitsejad wõtsid ka peagi Lutterusse usso wasto. Inglisma ja Hollandima löiwad ka monne aia pärrast Paawstist lahti, ning ülle maailma, kus ial katoliki ussõrahwast ellas, seäl hakkas ka paljo hingesid ses ues walgusses kaima; agga monnes rigis lümmatati sedda jälle, ja sunniti rahwast Paawsti kässo alla taggasi.

Paawst ja temma seltsilissed toetasid kül wasto, püüdsid omma wanna woimust ülespidada, ja need würstid, kes alles nende sõbrad ollid, selle ue usso wasto ärritada. Mollemist poolt waidlesid ussõppetajad susannaga ja kirjadega kangeste ussoasjade pärrast teineteisega; agga Lutterussele ja temma seltsimeestele jäi woit, sest et nemmad keik omma õppetust Jummalasanna peäle raiasid; agga Paawsti sõbrad, kes ommad armamissed innimestest ärramõeldud ja ülleswoetud õppetuste ja seaduste peäle toetasid, jäid alla. Agga meie usso waenlased ei seisnud sellegipär-

rast ei foggoni mitte rahho, waid kiusasid
sedda ennamgi neid tagga, kes sest wan-
nast pimmedusse seltsist ollid ärralahkunud.

Saksama Keisriks olli sel ajal üks noor,
tark ja wahwa Würost, nimmega Karel wies,
selle al mitto suurt riki seisis. Ta ei wõt-
nud küll sedda uut usko mitte wasto, sedda
aaga tundis küll ärra, et wanna usk ja keik
firrikoseadused suurt parrandamist tarwi-
tasid, ning aias ta ka mittoford selle peäle.
Agga Paawst moistis ikka sedda head nou
taggasi aiada. Temma olli jo aastal 1520
Lutterust ristikoggodussest wäljalüffkanud, ja
Roma linna, omma kohto ette kutsunud.
Sedda Lutteruse Wallitseja mitte ei taht-
nud sallida, sest et küll teada olli, et tem-
mal seält ei olnud peasmist lota, muud
kui agga surma walmistud. Sesamma
Kuurwürsti ja teiste rigiwürstide palwe
peäle kutsus siis Keiser Saksama würstid
Wormsi linna kokko, rigikoggodust pidda-
ma. Lutterus sai ka käske senna tulla, et
ennast omma usko, omma julge õppetä-

missse ja omma kirjade pärrast wabbanda-
ma. 1521 aastal, 17. ja 18. Jüri ku
päwal seisis ta seäl Keisri ja würstide koh-
to ees ja kostis isseennese ja Ewangeliumi
uskoõppetusse eest nenda julgeste ja tart-
matta, et keik sedda wägga immeks panni-
wad. Siiski jäi woimus sel korral Paaw-
stile ja temma sõbradele. Rigikoggodus mois-
tis Lutterust hukka ja temma kirjad ja neid,
kes temma pole hoidsid, ja kelas foggoni
ärra, sedda uut uskoõppetust kulumast
ja middagi firrikotenistuses ja firrikowal-
litsuses muutmast.

Agga et Lutterusse ja temma seltsiliste
nou ja tö mitte ei olnud innimestest waid
Zummalast, siis ka waenlased ei woinud
sedda mitte tühjaks teha. Dige usko ku-
lutamine ja rahwa walgustamine läksid
ikka eddasi, pimmedusse aia kahjoteggewad
seadused ja kõlwatumad kumbed jäid aas-
tast aasta ennam mahha, ja nende arro,
kes Paawsti eksiõppetusest tagganesid, kas-
wis ikka rohkemaks.

Keiser kelas sedda kül, Paawsti nouand-
misse peäle, monnes sures rigifoggodusse,
mis pärrast sedda peti. Nenda said, aas-
tal 1529, Saksama würstid ja rigiseisus-
sed Keisrist Speieri linna kofkofutsutud,
kus Keisri assemel temma wend, Verdi-
nand, rigifoggodust allutas ja piddas. Segi
rigifoggodus seadis jälle, et Wormsis wäl-
jaantud kässo järrele keikis paikus kowwaste
piddi tehtama. Ewangeliumi usso würstid
tötsid kül omma heält selle wasto, agga sest
kunningas ei holind, egga katoliki usso würs-
tid ja Paawsti käsud, waid kästi neid ag-
ga ilma wastoräkimatta alla heita ja sanna
kuulda. Et nisuggust wäewalla tööd teelda,
walmistasid monned rigiwürstid ja linnad
ühhe kirja, kellega nemmad pühaste ja ühhel
meel ominad õigused usso ja süddame tun-
nistusse asjus keige wäewalla wasto toeta-
sid, ja teggid nemmad ka üht kindlat seadust,
kellega teineteisele lubbasid surmani omma
usso eest seista, ning heitis ikka ennami linna-
sid ja würstisid nendega ühte.

Nenda jõudis aasta 1530 kätte. Keis-
ril olli hea õn olnud; Prantsosi kuningaga
olli ta wast rahho teinud, ja Keisri wend
olli Eurgid, kes jo Saksama sisse, Wie-
na linna alla ollid tunginud, woitnud ja
taggasiatanud. Selle aia Paawstiga, Kle-
mens seitsmes nimmi, kellega Keisril paljo
rido ja tülli olli olnud, olli ta ka ärralep-
pinud, nenda et Keiser, tedda melitades,
temmale lubbas, need Würstid ja linnad,
kes Lutterusse pole hoidsid, kangeste hir-
mutada, ja Paawsti sanna alla taggasi
sundida, ning et Paawst tedda se wasto
omma käega Roma Kunningaks kronis.
Agga ni pea kui se sai sündinud, siis Kei-
ser hakkas kohhe jälle kangeste temma peäle
kõima, et üht suurt Kirrikowannematte kog-
godust kofkofutsuks, kus keik ussolahkumis-
sed saaksid ärraleppitud, ja need wiggadus-
sed ärraparrandatud, kelle pärrast ristikog-
godus ammogi kaebas. Kui Paawst ta hak-
kas poiklema, siis Keiser lahkus wihhaga tem-
mast ärra ja kutsus Saksama würstid ja keik

rigiseisusfed 8. Jürri fu pāwaks Augsburgi
linna fokka, suurt rigikoggodust piddama.

Kahhe asja pārrast piddi seāl nou petama. Teine se, kuida Turgide wasto, kes
sel aial hopis wāggewamad ollid kui meie
pāiwil, ühhes nous seista ja panna; teine
se, et need lahkumissed, mis pūhha usso õppe-
tusse pārrast ollid tousnud, ärraleppitada.

Keisri mõtted ja noud ei olnud kōl mitte
ūsna selged ja kōhtlased egga õige kindlad.
Ta ei tahtnud kōl Lutterusse ussorahtast
mitte jārsko allarõhhuda, egga ristikoggo-
dusse wiggadusfed keif koggoni parranda-
matta jätta, egga ka Paawstile woimust
anda. Agga olli Keisri meel sest wägga
pahha, et Saksama süddamikkud wūrstid,
kelle Pea temma olli, ollid julgenud ommast
peast uut usko tõsta, ja usi seādusēi tehha.
Mollemad ta tahtis korraga allandada
Paawsti ja wūrstid; ning kui se nou tem-
mal olleks korda lāinud, siis isse üht suurt
firrikowannematte koggodust fokkofutsuda,
ja seāl üht teist ristikoggodusse wigga ärra-

parrandada, nenda iggawiddi keif woimust
ennese kätte pārrides. Ommeti piddi ta sed-
da omma nou sallaja piddama, egga woind
mitte wāggise lābbiaida, sest et karta olli,
et Prantsosid ja Turgid ehk peagi jälle
temma kaela peäle tullesid.

Keiser witis paljo aega teel Augsburgi
linna tulles, nenda et se māratud pāaw
üllelaks, ilma et temma rigikoggodussele
olleks tulnud. Kui Kuurwūrst walmistas
Augsburgi minnema, siis ta kāsks keifis
firrikuttes palwet piddada, et Jummal sed-
da rigikoggodust wõttaks õnnistada, ning
nende sannade peäle jutlust tehha: Igga-
üks kes mind tunnistab innimeste
ees, sedda tahhan ka minna tunnis-
tada omma Isa ees, kes taewas
on. Matt. 10, 32. Teie minnes ollid
ka monned ussoõppetajad temma seltsis, kui
on Lutterus, ja temma armas sõbber ja ab-
imees Melanhton. Agga Lutterus ei toh-
tind mitte Augsburgi minna, waid jai Ro-
burgi lossi peäle, et ta Kuurwūrsti liggi

ning ka warjul olles keige kahjo eest, sest et ta ikka alles weel Nigifoggodusse hukka-
moistmisse al olli. Monned katoliki usso
würstid lāksid Augsburgi isse Keisri wasto,
et tedda meie usso würstide wasto ärritada,
kes agga ommad Kāssud Keisri wasto lākki-
tasid. Sest lāks Keisri meel nukraks, et las-
kis Kuurwürstile öölda, et temma meel wāg-
ga pahha selle ülle, et ta sest keeldussest ei
holind, mis aastal 1521 Wormsi Keisri
poolt olli wāljaantud. Agga Kuurwürst kir-
jotas temmale ühhe wabbandamisse ramato
ja tulletas temma mele, et Wormsi lāks olli
Würstide tahtmisse wasto wāljaantud, et
ussoasjus lāks ja wāggiwald ei maks, ja et
Keiser neid isse Augsburgi līnna kutsunud, et
leppitamist katsuda. Deine pahhandus tousis
sest, et need õppetajad, kes Kuurwürstiga
Augsburgi ollid tulnud, seäl rahwa palwe
peäle Kirrikudes jutlust teggiwad, agga rah-
was, kes nisuggust õppetust enne polnud kuul-
nud weel, nende pole langes. Kuurwürst ei
tahtnud mitte järreleanda, agga wimaks leppi-
tati sedda asja ärra.

Need 2 kuud, mis Keisrit odeti, woeti
üht lühemat ussotunnistust, mis Lutterus
enne olli üllespannud, ueste kätte, ja Me-
lanhton ja monned teised targad õppetajad
said lāsko, sedda otsekui ümbersullatada ja
üht täiemat ussotunnistust üllespanna. Me-
lanhton teggi siis kuida lāstus, ja kirjotas
ka ühhe eestkõnne ette, agga Lutterus, kui
ta sedda uut ussotunnistust sai luggeda,
kitis sedda wāgga henks.

Wast 15. Janiku päwal sõitis Keiser
Augsburgi līnna sisse. Keis würstid ja su-
red herrad lāksid omma auehtedes līnna ette
temma wasto, tedda terretama. Keiser, kui
nende liggi jõudis, astus omma hobbose
seljast mahha, ja terretas neid wāgga lah-
keste. Katoliki ussowürstid, kes Keisri
seltsis tulnud, teggid nendasammoti; agga
Paawsti Kāss ja sured piiskoppid jäid
uhkusse pārrast omma hobboeeslide selga
istuma. Seält siis sõitis Keiser, suur uhke
lip würstid ja muid suri innimesi tag-
ga, līnna sisse.

Teisel päeval olli üks suur katoliki usso-
rahwa pühha, se on Kristusse ihho ümber-
kandminne; ning Keiser, et meie ussowürs-
tid katsuda, andis neile käske, ka selle püh-
ha piddamissele tulla. Ugga se polle muud
kui arowalik wõdrajummala tenistus, sest
et seal jures mailma lojat leiworessse näul
kummardasse. Sest katoliki usso rahwas
ütlewad, et õnnistud leib peab ennast Je-
susse ihhuks muutma, ja sellepärast ellaw
Jummal isse ollema, ja et iggamees peab
sedda põlsweli mahhalangedes kummardama,
kui preester sedda firrikus altari ees ülles-
tõstes rahwale näitab, ehk kui kegi juhtub te
peäl wastotullema, kui ta, haige peäle min-
nes, sedda kuld-karbikesse sees ennese ees
kannab. Kristusse ihho ümberkandmisse püh-
hal kantsasse leiwokest ning Neitsi Maarja
ja wanna ja ue Testamenti pühha innimeste
kuiud linnades ümber; hulk preestrisid, põl-
lewad kuuinlad kões, on ees kaimas, ja ar-
wamatta lip rahwast tagga. Keiki, kes
wastujuhtuwad, sunnitakse kühbarat peast

wõtma ja põlsweli mahhakeitma. Kui siis
se Keisri kässt Lutterusse usso würsstide kätte
sai, siis seisid wasto kui mehed, ja saat-
sid Brandenburgi Markkrahwi läbbi Keis-
rile wastust, et nemmad mitte ei tahha,
egga nende usk ei anna tulla. Kui Keisri
wend neid kangeste ahwardas, ja ueste
neid käsks tulla, siis panni Markkrahw
kät omma pea peäle, julge waimoga üt-
telles: Enne kui Jummalat ärrasalgan,
enne langen seie Keisri ette põlsweli mahha,
ja lassen omma pead otsast ärraraiuda.
Ugga Keiser, kes temmast suurt luggu pid-
das, kostis: Ei mitte pead otsast ärra!
Mitte pead otsast ärra! Nenda piddiwad
siis katolikid sedda pühha üksi piddama;
agga keigest sest tundis Keiser ärra, et ep
olnud nenda kerge assu Lutterusse usso würs-
tid arraks tehha, waid et piddi ennesele
aega wõtma ommad noud korda sata. Üksi
olli ka wägga pühha ja suur, mis rigikog-
godussel sel korral kões olli, ja raske sedda
ärraselletada ja otsust tehha. Keiser pallus

siis ka saggedaste omma kambris Jummalat, ja wõttis enne weel Jummalat armo, et ennast finnitada. Kui sedda Lutterussese rägiti, siis ta kitis Keisrit wägga sellepärast, üteldes: Keiser kardab Jummalat ja on helde süddamega; agga ei ta meid sa aitma, kui ka tahhaks. Sest mis jouab inimenne ni mitme kurrati wasto!

20mal Janiku päwal läks rigikoggodus kofko, Keiser isse, temma wend, keik Saksama würostid, ja nende seas paljo Piiskoppisid, kes ka Mawallitsejad ollid, rigiliinnade Kässud, ja würostide üllemad nouandjad. Paawsti Käss allutas rigikoggodust ühhe jutlussega, ja ütles: Kui Petrusse wõtti*) ei joua Saksama würostide süddamed lahti tehha, siis Peetrus raiugo mögaga sekka! Agga need sannad ollid ka paawstilisestegi melest pahhad.

25mal Jani ku päwal, mis Saksama ue tähttramato arwo järrel meil Jani ku 13.

*) Paawst ütles ennast Apostli Peetrusse järje peäl istwad, ja taewa wõtmed ennese käes ollewad.

päaw on, lugges Saksi Kuurwürsti üllem nouandja, Beier nimmi, sedda saksakele usotunnistust ette, nenda sure heälega, et needki, kes oues olliwad, sedda kuulsid. Teine Kuurwürsti üllem nouandja, Bruf nimmi, pakkus nüüd sedda laddina keele kirja Keisri Sikkertariusse kätte; agga Keiser isse sirrutas kät selle järrele wälja, ning Bruf ütles Keisri wasto litusse wäart julgusega: Jummalat ja meie Issanda Jesusse Kristusse abbiga, saab se usotunnistus ka pörge wärrawatte wasto seisma jama, iggawesseks aiaks! Seitse würosti ja kaks rigi linna ollid ommad nimmed usotunnistusse kirja alla pannud, ja Unhalti würost ütles, fulge kättemõttes: Mitto head teed ollen teiste meleheaks ratsa lõitnud; eks ma siis peaks omma Issanda Jesusse Kristusse auuks ja temma kasso peäle, ka omma hobbose saddulasse pannema, ja omma ihho ja ello andes, kaddumatta au krooni pole, iggawesse ellusse ruttama!

Mitme sure herra filmad peäsid lahti,

kui kuulsid sedda ussotunnistust etteloetamad, ehk kui parrast luggeda saiwad. Pandi sedda ka kohhe mitme rahwa keele ümber, et tõe sanna nenda keikis paikus sai laiale lautud. Teisel päwal parrast ette luggemist woeti nouks, et katoliki usso õpetajad piddiwad sedda ussotunnistust kirjaga taggasi aiama. Sedda siis ka rigi koggodusse ette loeti, ning Keiser käs kis nüüd Ewangeliumi ussorahwast sedda wastowõtta ja sellega rahhul olla. Agga selle wasto nemmad seisid kowwaste, ning sai Melanhton käske meie ussotunnistusse wabandamisse kirja üllespanna. Ommeti moisteti Ewangeliumi ussorahwast 19 Marti ku päwal rigi koggodusse wiimse otsussega hukka ja käs ti neid, et piddiwad jälle paawsti usso pole ümberpööрма, kui ei tahhaks omma warra, ihho ja ellogi kautada. Se olli siis selle Augsburgi rigikoggodusse ots.

Agga Jummal olli omma poia kalli sanna; ning et kül parrast Lutterusse surma usso parrast kanged sõad tousid, siiski meie

usso waenlased ei sanud tõedõppetust mitte al larõhhutada, waid Lutterusse ussorahwale jäid wiimaks ülle Saksama needsammad õigussed, mis katoliki ussorahwal on; agga teised rigid ja maad, mis Saksama Keisri al ei seisnud, wõtsid sedda ussotunnistust rõmoga ja keelmatta wasto.

Nüüd tahhame weel lühhidelt tähhenda ta, mis seält ussotunnistussest leida, mis ta õppetab, mis kõlwatumaks laidab.

Eestkõnnes nimmetakse, et ja miksparrast Keiser isse sedda rigikoggodust kofkikut sunud, ja et wõrstid selleparrast lastnud omma ussotunnistusse peatõkkid kirja panna, et seält saaks moista, mis saggust õppetust nende rikides ja mades Jummal selgest sannast kulutakse. Pakkuwad siis leppimist; agga kui se nou mitte ei peaks kor da minnema, siis palluwad, et sedda ussorahhet saaks ühhe sure, ülleüldse kirrikowannematte koggodusse läbbi ärrasellatud. Wiimaks toetawad weel selgeste keige wäewalla wasto ussoasjus.

Ussotunnistusse kirjas enneses on kaks jäggo, ja essimeses jaus on 21 peatükki.

1. on kolmainust Jummalast; 2. pärispattust; 3. Jummalapaia; 4. õigeksamisest; 5. Oppetusse ammetist; 6. Uest sannakuulmisest; 7. ja 8. ristikogodussest; 9. ristimisest; 10. Issanda õhtuõmaia; 11. pihtist; 12. pattust pöörmisest; 13. kuida sakramentid tulles pruukida; 14. et ei kellelgi polle lubba kogodusse arwalikkult õppetada ja Sakramentid wälajaggada, muud kui agga neil, kes seadusse järrele õiete ammeti peäle on tõstetud; 15. Kirrikotenistusse kombetest; 16. Ilmalikkui issekeskise ello asjust; 17. Kristusse tullemisest, et kühut moista; 18. wabbast melewallast; 19. kusi pat tounnud; 20. häist teggudest; 21. Pühade kummarimisest.

Teises jaus arwatakse ülles need paawstiliiste kōlwatumad kombes, mis Lutterusse ussorahta jures teistwisi on seatud. Seäl sees on need 7 peatükki: 1. kinnitab, et kei-

se lauarahwale peab mollemad nähtawad asjad, ni hästi wina kui leiba, antama; 2. on preestride abbiellust; 3. misfast; 4. pihtist; 5. paastumisest; 6. munkade tootussist; 7. Kiriko üllematte melewallast ja õigussest.

Tahha otsa on weel üks lühhi kenne lõppokõne pandud, kus sees õõldakse, et ennamgi weel kōlwatumaid kombesid olleks olnud üllesarwata, ja ka monned neid weel nimmetakse.

Kei sefinnane ussotunnistus on tassase ja rahhonoudja waimoga kirjotud, õppetussed puhhas pühha kirja ning ka wana waggas ussõõppetajate tunnistustega kinnitud, ja ikka sedda näidetud, kuida need õiged tõõõppetussed parrandamiseks, rahhuks ja õnnistusseks tulles, agga need seggased õppetussed, seadussed ja kombes hinges kahjuks ja waewaks innimestele. Mis wastasest meie ussõõppetussele ollid süüks moista ja temmast laita, selle wasto tedda selge, monnusa ja leppitaja sannaga wabbandakse, sedda kei kōrwale jättes, kusi weel suremat wiha ja rido olleks wõind sündida.

Need üllema adjad, mis meie ning katoliki usso: rahwa wahhel wahhet finnitawad, on needsinatfed:

1. Jummalala sanna selget õppetust peab pühhas kirjast otsima ja üles wõtma, egga tohi mitte innimeste arwamisst, seadusst ja neist woetud kom: bid hulka seggada, kuida katoliki rahwas tewad, kes weel wannast pärrind arwamisfed, innimeste seadusfed ja Paawsti käsud appi wõtwad.

2. Se on Jummalala sanna wasto, et rahwast keel: takse piiblit luggemast; sest sedda lubba ja õigust, isse Jummalala sanna piiblist üleswõtta, peab iggaühhel ollema, olgo ta õpetaja ehk mu ristiinnimenne.

3. Palwed ja laulud Jummalatenistusse jures ei pea mitte woõras keles, waid igga koggodusse ja Ma omma keles loetama ja lauldama.

4. Jummalala sanna wasto se, et innimenne peab omma ennese teggudest, ja koggoni keigesugguse isst: tehtud tenistusse ja wäljaspiddiste kombettega, pattust puhtaks ja Jummalala ees õigeks sama. Sest Jummalala sanna õpetab: et innimenne armust õigeks saab usso läbbi Jesusse Kristusse siisse, ja et temma usst peab ennast armastusse läbbi ja wagga ello pühha kombettega teggewaks näima.

5. Jummalafartmatta walle se, et pattud rahha ja hinna pärrast sünnib andeksanda, ilma pattust: pöödmatta; walle ka se, et pühha innimeste liad head teud teistele, kel pudo, sünnib kasuks arwata,

ja et Paawst sefsinnatsest heateggude warrandus: sest woib jaggada, kellele tahhab, ja kellele tarwis.

6. Jummalala sanna wasto segi, et Paawst Jum: mala ja Kristusse assemel ja et temmal surem me: lewald peab ollema, kui Wallitsejattel ja würstidel, ja et keik, mis ta õpetab, ütleb, seab, käsib, ilma: eksimatta terwe tõssi. Sest koggodusse üllewaat: jad ja õpetajad polle muud, kui hinge karjatsed, kes rahwast Jummalala sannaga peawad õpetama, maenitsema, nomima ja rõmustama, ja pühhad Sakramentid wäljajaggama.

7. Jummalala selge sanna wasto segi weel, et hing: ged pärrast surma, taewa ja Ma wahhel, otsego pö: go eestoiast, pühhasamisse tulles peawad wallo tundma, kunni taewa kõlbawad, ning et preestrid neid rahha pärrast omma palwettega sealt woitwad lahti peasta, ehk nende nuhtlusse aega lühhendada.

8. Jummalala sanna wasto se, et neitsit Maarja, pühhad Apostlid ja muud õnsad hinged Jummalala jures meie eest peawad kosiama, ja et neid sellepär: rast peab kummardama ja appi hüüdma.

9. Segi Jummalala sanna wasto, et muukade ja nunnade üksik ello floostrides ennam Jummalala ees peab maksma ja suremat õnnistusse palka ennesele ärratenima, kui wagga ristiinnimeste ello ses põl: wes, tõss ja ammetis, kuhho Jummal neid on lo: nud ja pannud.

10. Jummalä sanna ja seäduſſe waſto ka ſe, et öppetajad ſunnitakſe ilma naeſeta ellama.

11. Sakramentisid polle ennam kui kaſs, pühha riſtmisſe ja pühha Altari Sakrament, egga olle neid ſeitſe, kuida katoliki rahwaſ ütlewad.

12. Önniſteggia pühha ſeäduſſe waſto ſe, et Altari Sakramentis karrikas agga preeſtridele antakſe, agga mu rahwale ei muud kui agga önniſtud leiſa. Ei öppetä pühha kirri ka mitte, et önniſtud leiſennas Kristuſſe ihhuks, ja wiin Kristuſſe werreks peawad muutama, egga ſedda, et Kristuſt iggaford ohwerdakſe, kui Altari ſakramenti petakſe. Seep ſe katoliki uſſorahwa Miſſa ohwer on, ning ſai Sakrament wiimakſ koggoni ſeddawiſi raiſatud, et preeſter aina ükſi, ilma et muud ſeddagit laual, ehk monnikford hinge ollekſ kirrikus olnud, leiſa ja wina wõttiſ ja palwed ſeäl jureſ luggeſ, et ſellega hinged puhhaſtamisſe tullete peäſta.

13. Polle ka ialgi Jummalä ſannas ſedda kaſtud, et need, keſ pihtil kääwad, peawad pihtiſſandale omama wiimſedki mõtted, ſannad ja teind keik nimmepärraſt ülleſtunniſtama, kuida ſedda wäggiſe peäle aeti.

Mis ſiis ſe Augſburgi uſſotunniſtus meie koftatähhendab, ja mis head meil weelgi ſeſt on?

Jummalä ſanna pühhaſ kirjaſ on meie uſſo keiſgeüllem ja keiſeſelgem hallikaſ. Keik muud ramaſtud ja kirjad ja keik ſuſanna öppetus on hopiſ wä-

hema au ſeſſ, ja peawad need puhhaſ pühha kirjaſga ühte minnema, ja temma, kui ſe dige liſumatta alluſe peäle raiatud ollema. Sellepärraſt ſiis ka ſeſſamma meie uſſotunniſtus meid ikka Jummalä ſanna peäle ja pühha kirja ſiisſe juhatab.

Augſburgi uſſotunniſtus panneb kowwa, ſelget ja iggaweſt raia meie ja katoliki uſſorahwa wahhele; ja temma peäle toetades, hoiame kui Ewangeliumi uſſo rahwaſ, emale paawſtiliſte uſſuſt, ſeäduſſiſt ja kombetteſt, ning on temma ükſ iggawenne täht ja tunniſtus, et meie neiſt olleme lahtilõnud egga tahha ennas ial laſta nende alla taggaſi ſundida ehk taggaſi petta.

Et ſelle peäle woikſime julged olla, et Jummalä ſanna koggoduſtele ikka ſelgeſte ja puhtaſte ſaakſkulutud: ſiis wañnutakſe keik öppetajad, kui neid annemeti peäle ſeätakſe, ſeſamma Augſburgi uſſo tunniſtuſſe peäle, ning tootawad nemmad ſiis, et ſeddamõda tahhawad Jummalä ſanna öppetuſt kuluſtada, kuida ſedda pühhaſ kirjaſ ſelle uſſotunniſtuſſega on ärraſelletud.

Selle uſſotunniſtuſſe peäle meil meie rigiſ, kuſ Keiſer iſſe ja keik wannerahwaſ Krefa riſtiuſſo ſelſi on, täiſ diguſ Jummalat keelmatta omma wiſi ja ſeäduſſe järrele tenida.

Nenda on ſiis Augſburgi uſſotunniſtus Lutteruſſe koggoduſſe rahwale ühheks wahheſeinakſ ja

warjaks nende wasto, kes meid ehk tahhaksid jälle
fenna wanna usso seltsi taggasi petta, kellest meie
essiwannemad, 300 aastat teed, on ärralahkunud,
ning on ta ka meile issefeskis ühhemelelisse usso, rah-
ho, ja wennalikko armastusse kindlaks siddemeks.

Piddage siis meles terwe sannade õppetusse mār-
gi, uskus ja armastus, mis Kristusse Jeesusse sees
on. 2. Tim. 1, 13. Geiske ses wabbadus, misga
Kristus meid on wabbaks teinud ja ärge laske ennast
mitte jälle sullase põlwe iffesse panna. Kalat. 5, 1.

Ugga ärge põlgage neid, kes teist usso seltsi on,
waid olge ussinad üht meelt piddama, waimus, rah-
ho siddeme läbbi. Üks ihho on ja üks Waim, nenda
fui teie ka ollete kutsutud ühhes lotus, teie kuts-
misse polest; üks Jssand, üks usk, üks ristminn, üks
Jummal ja keitide Jssa. Ewes. 4, 2 — 6. Olge
ikka sannateggiad ja ei mitte ükspäinist fuuljad.
Jak. 1, 22; ja tännagem ikka Jssa, kes meid on
ärrapeastinud pimmedusse woimussest ja meid on
saatnud omma armsa poja kunningriki. Koloss. 1,
12. 13.
